

KADIN ERKEK EŞİTLİĞİNE DUYARLI YERLEŞİM ALANI MODELİ

Hazırlayan ve sunan

Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Yerleşim Alanı Modeli Geliştirme Ulusal Danışmanı

Doç. Dr. Melis OĞUZ ÇEVİK

tarafından

UN Women Türkiye Ofisi

için hazırlanmıştır.

Tasarım

DWT Mandalina Reklam Ajansı

Bu rapor İsveç tarafından İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA) aracılığıyla finanse edilmiştir. Bu yayında ifade edilen görüşler yazar(lar)a aittir ve yayının içeriği Birleşmiş Milletler Kadın Birimi, Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşlarının veya İsveç'in görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

©2023 UN Women. Tüm hakları saklıdır.

İçindekiler

I	Bağlam	5
II	Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Geçici Yerleşim (KEEDGY) Modeli	6
	A. Kılavuz ilkelerin gözden geçirilmesi	6
	B. Etkilenen Bölgeden Hızlı Cinsiyet Eşitliği Değerlendirmeleri	7
	C. “Kadın Dayanışma Merkezi Modelinin” KEEDGY Modeline dâhil edilmesi	8
	D. Geçici Yerleşimler için Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Öz Değerlendirme Kontrol Listesi	10
	E. Yeni kurulacak ve hâlihazırda kurulmuş yerleşim yerleri için KEEDGY Modeli	12
	E.1. Toplumsal cinsiyete duyarlı yer seçimi	12
	E.2. Toplumsal cinsiyete duyarlı planlama ve alan tasarımı	13
	E.3. Toplumsal cinsiyete duyarlı birim tasarımı	15
III	Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Yerleşim Alanları Rehberi	16
	A. Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Öz Değerlendirme Kontrol Listesi (yeni kurulan kalıcı yerleşim alanları için)	16
	B. Kontrol Listesi (kadın erkek eşitliği perspektifiyle yeni bir yerleşim alanı kurarken yapılması ve yapılmaması gereken şeyler)	17

I.Bağlam

Karışıklık ve belirsizliklerin damgasını vurduğu bir dünyada, kentsel dayanıklılığın artırılması giderek daha da gerekli bir hale gelmiştir. Bu bağlamda, başlıca güçlüklerden biri, risklerin ve kırılganlığın ileriye dönük doğasının yönünü belirlemektir. Risk ve kırılganlık değerlendirmesinde, geçmiş afet koşullarında baş göstermemiş, olabilecek unsur ve süreçler de dikkate alınmalıdır.

Dayanıklılığın inşası, idari aktörler ve yerel topluluk aktörleri nezdinde yetersiz düzeyde temsil edilen kırılgan gruplara, özellikle kız çocukları ve kadınlara, yoksullara, yaşlılara, engellilere ve etnik azınlıklara odaklanmalıdır. Dikkatle incelendiğinde, krizlerin insanlar üzerindeki etkilerinin hiç de eşit olmadığı görülür. BM Kadın Birimi Türkiye Ofisinin yerel düzeyde toplumsal cinsiyete duyarlı yönetim ve kanaat önderliğine verdiği destek doğrultusunda bu rapor, söz konusu desteği güçlendirecek nitelikte, kadın erkek eşitliğine duyarlı bir yerleşim alanı modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin güneydoğu bölgesi, yerleşim alanlarında yaygın yıkıma ve hasara yol açan, milyonlarca kişinin etkilenmesine ve 500 binden fazla binanın çökmesine veya ağır bir biçimde hasar görmesine neden olan ciddi depremlerle sarsılmıştır. Bu raporda; söz konusu süreçte ortaya çıkan ihtiyaçlara yanıt vermek ve depremden etkilenen bölgelerde temel hizmetlerin yeniden başlatılmasını desteklemek amacıyla, (i) yeni geçici yerleşimler için kadın erkek eşitliğine duyarlı yerleşim alanı modeli ve (ii) kalıcı yerleşim alanlarına yönelik kadın erkek eşitliğine duyarlı bir yerleşim rehberi geliştirilmiştir.

Geçici yerleşim yerleri için kadın erkek eşitliğine duyarlı tasarıma ilişkin uygun planlama yönergelerinin ve aşağıdaki değerlendirmelerin göz ardı edilmesi durumunda bu yerleşim yerleri yüksek nüfus yoğunluğu, sıhhi tesisata ve temiz suya erişimde sorunlar, hijyenik bir ortam yaratılamaması, yangın, sel, yeni travmalar ile can ve mal kayıpları gibi iç ve dış tehditlerle karşı karşıya kalabilir. Potansiyel riskler aşağıdaki gibidir:

- **Güvenli olmayan yaşam koşulları:** Uygun planlama yapılmadığı takdirde geçici yerleşimler temiz su, sıhhi tesisat ve elektrik gibi temel altyapı ve hizmetlerden yoksun kalabilir. Temel altyapının yokluğu, güvensiz ve hijyenik olmayan yaşam koşullarına yol açarak salgın riskini ve sağlık tehlikelerini körükleyebilir. Yetersiz planlama sonucunda uygun güvenlik önlemlerinden yoksun, kötü tasarlanmış geçici yerleşimler ortaya çıkabilir. Bu durum, burada barınanları, hırsızlığa,

bilhassa cinsiyete dayalı olmak üzere şiddete ve diğer suç türlerine karşı savunmasız bırakır.

- **Kaynakların verimsiz kullanımı:** Doğru planlama yapılmadığında arazi, su ve enerji gibi kaynaklar verimsiz kullanılabilir veya israf edilebilir. Bu durum, kıtlığa ve bölge sakinleri arasında artan rekabete yol açarak yerleşim içindeki gerilimleri ve çatışmaları şiddetlendirebilir.
- **Eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim:** Geçici yerleşim yerleri, genellikle, çocuklar ve eğitim-sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyan kırılgan bireyleri içeren yerinden edilmiş nüfus gruplarını barındırdığından, planlama yönergelerinin dikkate alınmaması, eğitim ve sağlık tesislerinin ve ulaşım sistemlerinin yetersiz kalmasına ve bu hayati hizmetlere erişimde sınırlılıklara neden olabilir. Özel ihtiyaçları göz ardı edilen kadınlar ve kız çocukları, bu hizmetlere erişimin daha sınırlı bir hale gelmesine neden olan krizlerden orantısız bir biçimde etkilenirler.
- **Topluluk uyumu eksikliği:** Planlama yönergeleri, geçici yerleşim birimlerinde uyumu ve sosyal bütünleşmeyi teşvik eder. Bu yönergelerin ihmal edilmesi, sosyal alanların, ortak tesislerin ve katılımcı karar alma süreçlerinin inşasına engel olarak parçalanmış ve mensupları birbirinden yalıtılmış bir topluluğun ortaya çıkmasına yol açabilir. Kadınlar ve kız çocukları, kısıtlamalarla karşı karşıya kalmalarına yol açacak bir biçimde ayrımcılığa maruz kalabilirler.
- **Çevresel bozulma:** Geçici yerleşimler, uygun bir biçimde planlanmadığı takdirde çevresel zarara yol açabilir. Yetersiz atık yönetimi, ormansızlaşma ve kontrolsüz kentsel genişleme, çevredeki ekosistemleri ve doğal kaynakları olumsuz yönde etkileyebilir.
- **Kalıcı yerleşimlere geçişte zorluk:** Geçici yerleşimler, geçiş niteliğinde bir çözüm olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla, bunların zaman içerisinde kalıcı yerleşimlere dönüştürülmesi veya afetten etkilenen nüfusun kalıcı konutlara dönüşü için planlama yapılması esastır. Gerekli planlama yönergelerinin göz ardı edilmesi, bu geçiş zorlaştırabilir, yerinden edilme süresini uzatabilir ve toparlanma sürecini engelleyebilir.

Yerinden edilmiş nüfusun ihtiyaçları ve haklarının yanı sıra çevresel sürdürülebilirlik, sosyal uyum ve uzun vadeli kalkınmayı da dikkate alan bütüncül bir yaklaşımı benimseyen planlama yönergeleri bu riskleri azaltabilir.

II. Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Geçici Yerleşim Alanı (KEEDGY) Modeli

A. Kılavuz ilkelerin gözden geçirilmesi

BM kuruluşları tarafından geliştirilen kılavuz ilkeler incelendiğinde aşağıdaki bileşenlerin kadın erkek eşitliğine duyarlı bir geçici yerleşim alanı modeli oluşturmak için önemli olduğu düşünülmektedir:

Cinsiyet Eşitliği Analizi		Kadınların, erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının yerleşim alanı bağlamındaki özel ihtiyaçlarını, kırılma noktalarını ve kapasitelerini anlamak için kapsamlı bir cinsiyet analizi yapılması.
Cinsiyet eşitliği açısından kapsayıcı kent planlaması		Cinsiyet eşitliği perspektiflerinin geçici yerleşimlerin planlanması ve tasarımına dâhil edilmesi, kadınlar ve kız çocukları için güvenli ve erişilebilir kamusal alanlar sağlanması.
Güvenli ulaşım		Kadınların ve kız çocuklarının özgün hareketlilik ihtiyaçları ve güvenlik endişeleri dikkate alınarak, güvenli ve cinsiyet eşitliğine duyarlı ulaşım seçeneklerinin kolaylaştırılması.
Kadın katılımı		Kadınların özgün ihtiyaçlarının ve endişelerinin giderilmesine yardımcı olacak için kadınların, yerleşimin planlanması, karar alma süreçleri ve yönetimine anlamlı bir biçimde katılımının sağlanması.
	Kadın Liderliği	Kadınların yerleşimin yönetiminde karar alma süreçleri ve liderlik rollerine aktif katılımının teşvik edilmesi.
Güvenlik		Özellikle cinsiyete dayalı şiddet meselesi dikkate alınarak, yerleşim yerindeki kadınların ve kız çocuklarının güvenliğini artıracak önlemlerin uygulanması.
	Aydınlatma ve altyapı	Özellikle yerleşim içindeki ortak alanlarda ve yollarda emniyeti ve güvenliği artıracak uygun aydınlatma ve altyapının sağlanması.
Kaynaklara erişim		Kadınların ve kız çocuklarının farklı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, gıda, su, sıhhi tesisat olanakları ve sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere kaynaklara adil erişimin sağlanması.
Geçim kaynakları ve ekonomik fırsatlar		Hem kadınların hem de erkeklerin öz yeterliliğinin teşvik edilmesi için gelir elde etme ve ekonomik güçlenme fırsatları sağlanması.
	Kapasite geliştirme	Kadınların ve erkeklerin güvenli ve kapsayıcı bir yerleşim ortamına katkıda bulunacak beceri, bilgi ve kaynaklarla donatılması için eğitim ve kapasite geliştirme programları sunulması.
Topluluk katılımı		Hem cinsiyetle ilgili belirli zorlukların saptanması ve ele alınması hem de güvenlik ve saygı kültürünün teşvik edilmesi için yerel toplulukla birlikte çalışılması.
Eğitim ve öğretim		Kadınlarla kız çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayan, kapsayıcı eğitim ve mesleki öğretim fırsatları sunulması.
Sağlık hizmetleri		Kadınlar ve kız çocuklarının özel sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri de dâhil olmak üzere kadın erkek eşitliğine duyarlı sağlık hizmetlerinin oluşturulması.
Güvenli barınma ve güvenlik hizmetleri		Güvenli barınakların ve şiddet mağdurları için kadın erkek eşitliğine duyarlı danışmanlık ve hukuki destek gibi temel hizmetlerin oluşturulması.
Çocuk koruma		Çocukların özgül kırılma noktaları göz önünde bulundurularak, çocukların haklarını ve esenliğini korumak için çocuk koruma önlemlerinin entegre edilmesi.
Bilgi ve iletişim		Kadın ve erkeklerin kendine özgü iletişim tercihleri dikkate alınarak, bilgi yayma yöntemlerinin erişilebilir olmasının ve bu yöntemlerin ilgili grupların ihtiyaç ve sorunlarını dile getirebilmesine olanak sağlanması.
İzleme ve değerlendirme		Kadın erkek eşitliğine duyarlı önlemlerin etkililiğinin değerlendirilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması için söz konusu önlemlerin uygulanmasının düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi.
	Veri Toplama	Yerleşimde farklı grupların karşılaştığı deneyimleri ve riskleri anlamak için verilerin cinsiyete göre ayrıştırılmış olarak toplanması, kanıta dayalı karar almanın mümkün kılınması.

B. Etkilenen Bölgeden Hızlı Cinsiyet Eşitliği Değerlendirmeleri

Sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) yapılan toplantılar, etkilenen bölge ile ilgili değerlendirmelerin gözden geçirilmesi ve etkilenen bölgelerin ziyaret edilmesi sonucunda en kritik ihtiyaçlar olarak aşağıdaki maddeler öne çıkmaktadır:

Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri	<p>Farklı grupların özel kırılganlıkları ve ihtiyaçlarını anlamak için yaş, etnik köken, eğitim düzeyi, istihdam durumu, engellilik vb. demografik veriler de dâhil olmak üzere cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin toplanmasına yönelik acil bir ihtiyaç söz konusudur.</p> <p>Özel hayatlarını ve sosyalliklerini güvenli bir ortamda sürdürebilmeleri ve ağır travmayı atlatabilmeleri için, kamu hizmetlerine erişebilecekleri olanak ve koşullar afetten etkilenen insanlara acil olarak sağlanmalıdır.</p> <p>Yıkılan ve hasar gören kentsel, sosyal ve ekonomik sistemlerin yeniden inşasına katılımın sağlanması, bu kademeli toparlanma sürecini teşvik edecek bir araçtır. Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri, idari personele, insani yardım çalışanlar ve gönüllülerine, afetten etkilenen bölge sakinlerinin beceri ve yeteneklerinin katılım araç ve yöntemleriyle hayatlarını onarma ve iyileştirme sürecinde uygun bir biçimde eşleştirilmesi konusunda yardımcı olabilir.</p>
Kaynak ve hizmetlere erişim	<p>Deprem; uygun gıda, şebeke suyu ve tuvalet ve duş olanakları, çamaşırhane ve mutfak olanakları gibi temel ihtiyaçlara erişimi olumsuz yönde etkilemiştir. Elektrik ve kanalizasyon gibi düzgün, yeterli ve etkin bir altyapı mevcut değildir.</p> <p>Psikolojik ve hukuki danışmanlık ile sağlık gibi yerinde sağlanan hizmetler hayati öneme sahiptir. Bu hizmetlerin alınabilmesi için diğer yerleşimlere, kamplara ve şehre erişim sağlanması da aynı derecede önemlidir. Kadınlara, erkeklere ve kırılgan durumdaki gruplara yönelik etkin sosyal destek ağları saptanmalı, kullanıma sunulmalı ve bunlardan yararlanılmalıdır.</p> <p>Hizmetlerin tümünün sürekliliği, afetzedelerin toparlanması ve genel esenliği için hayati önem taşıyabilir. Özellikle danışmanlık, sağlık hizmeti, hukuki yardım, psikolojik ve sosyal destek alanlarında hizmet sağlayıcılarının bilinir olması, ağır travmanın etkilerinin hafifletilmesi açısından afet mağdurları için son derece önemlidir. Hizmet sağlayıcılar 7/24 ulaşılabilir olmalıdır; bu nedenle yerleşim yerlerinde barınmaları sağlanmalıdır. Destek çalışanlarının ve hizmet sağlayıcıların esenlik ve güvenliğinin temini için gerekli önlemler alınmalıdır.</p> <p>Geçici niteliklerine rağmen, yerleşim alanlarına tüm hizmet sağlayıcılar tarafından saygı gösterilmelidir; bu nedenle yabancılar ve tanıdık olmayan personelin yerleşim içerisinde dolaşmaması gerekmektedir. Yerleşim sakinleri yabancılar tarafından tehdit edildikleri, gözlemlendikleri veya analiz edildikleri hissine kapılmamalıdır. BM Kadın Birimi'nin Kadın Dayanışma Merkezi Modelinin, kadınların güçlenmesini ve katılımını teşvik edecek bir mekanizma olarak KEEDGY Modeline dâhil edilmesi esastır. Cinsiyete göre ayrıştırılmış verilere bakılarak bölgede yaşayan, uygun beceri ve yeteneklere sahip afetzede kadınlar, kadın ve psikososyal destek merkezlerinde istihdam edilebilir.</p>
Güvenlik	<p>Afet durumlarında, kadınlara yönelik şiddet ve istismar riskinin arttığı bildirilmektedir. Kadınlar ve kız çocukları, cinsiyete göre ayrılmış tuvalet ve banyo alanları gibi tesisler olmadığı için kendilerini güvensiz ve tehdit altında hissetmektedir. Görevli personel, bu tür ortak tesislerin bakımını ve temizliğini uygun bir biçimde organize edip yürütmelidir.</p> <p>Yollar iyi aydınlatılmalı ve ayrı ayrı her birime elektrik sağlanmalıdır.</p> <p>Mahremiyet ihtiyacı da dikkate alınacak ve karşılanacak bir biçimde, kamusal alanlar kapsayıcı olacak şekilde tasarlanmalıdır.</p> <p>Kriz dönemlerinde aile içi şiddet, cinsel saldırı ve taciz de dâhil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve bu vakalara müdahale edilmesi öncelikli bir mesele olarak ele alınmalıdır.</p> <p>Yerleşimler yeterli güvenlik kriterlerini sağlamalı ancak dışarıya kıyasla çok güvenli olarak algılanmamalıdır. Zira ne yazık ki bu algı, kırılgan grupların, özellikle de kadınların ve kız çocuklarının hareket kabiliyetinin kısıtlanmasına neden olacaktır.</p>
Karar alma ve katılım	<p>Kadınların afet sırasında ve sonrasında karar alma ve bilgiye erişim süreçlerine katılımı sağlanmalıdır.</p> <p>Bilgi paylaşımı ve aktarımının erişilebilirliği güvence altına alacak bir biçimde ve dikkatle düzenlenmesi gerekmektedir. Afetten etkilenen bölgedeki bütün aktörlerin (insani yardım gönüllüleri, STK çalışanları, kamu personeli vb.) rolleri ve faaliyetleri, gözlemleri, acil ihtiyaç listeleri, ortak sorunlara geliştirdikleri yenilikçi ve başarılı çözümler, düzenli ve tutarlı bir yapı çerçevesinde paylaşılmalıdır. Bu bilgi akışını koordine etmek çok önemlidir, fakat güçtür; bu nedenle, özel dikkat gerektirmektedir.</p>

Hane içi işler ve bakım alanında üstlenilen roller	Afet çok sayıda can ve mal kaybıyla sonuçlandı için, hanehalkı yapılarında da değişimler yaşanmıştır. Kadınlar, afet öncesiyle karşılaştırıldığında, daha da orantısız bir yük altında kalmaya başlamıştır. Dolayısıyla, cinsiyet rolleri ve dinamikleri doğrultusunda üstlenilen ev işleri ve bakım sorumluluklarının dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Afetin geçim olanakları ve istihdam üzerindeki etkileri ve bu etkilerin gelir ve istihdam olanaklarında yarattığı değişim, hane içi işler ve bakım alanında üstlenilen roller ve değişen koşullar dikkate alınarak belirlenmelidir.
Eğitime erişim	Afetlerin kız ve oğlan çocuklarının eğitime erişimi üzerinde belirgin etkileri vardır. Çocuklar, cinsiyet temelli eğitim engelleriyle karşı karşıya kalabilirler. Bu nedenle, afetin kız ve oğlan çocuklarının eğitimine olan etkilerinin uzun vadede yaratabileceği potansiyel sonuçlar, farklılaşan ihtiyaç, kırılganlık ve tercihleri dikkate alacak yenilikçi çözümleri üretebilecek doğrultuda analiz edilmeli ve öngörülmelidir.
Sağlık ve üreme sağlığı ihtiyaçları	Afet sırasında ve sonrasında kadınların ve kız çocuklarının özel sağlık, hijyen ve üreme sağlığı ihtiyaçları dikkate alınmalı ve eksiksiz bir biçimde karşılanmalıdır.

C. “Kadın Dayanışma Merkezi Modelinin” KEEDGY Modeline dâhil edilmesi

Kadın Dayanışma Merkezi Modeli, BM Kadın Birimi, Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) - Oxfam ve Koç Holding ortaklığı çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu modelin, kadınların güçlenmesini ve karar alma süreçlerine katılımını teşvik edecek bir mekanizma olarak KEEDGY’ye dâhil edilmesi çok önemlidir. KEEDGY, kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı özel ihtiyaç ve zorluklara hitap eden güvenli ve kapsayıcı bir alan yaratmayı hedefler. KEEDGY’ye Kadın Dayanışma Merkezinin dâhil edilmesi, bu özgün ihtiyaç ve zorlukların ele alınmasını, eşitliğini desteklenmesini ve yerleşimdeki herkes için daha kapsayıcı ve güçlendirici bir ortam yaratılmasını mümkün kılar. Kadın Dayanışma Merkezinin KEEDGY’ye dâhil edilmesine yönelik temel adımlar şöyle özetlenebilir:

(i) İhtiyaç değerlendirmesi: Geçici yerleşimdeki kadınların ve kız çocuklarının özgün ihtiyaçlarını ve kırılganlıklarını anlamak için kapsamlı bir ihtiyaç değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu, Kadın Dayanışma Merkezinin en büyük etkiye sahip olabileceği alanların saptanmasına yardımcı olacaktır. Merkezin programları ve faaliyetleri, etkililiğini değerlendirmek ve gerekli iyileştirmeleri yapmak amacıyla düzenli olarak izlenmeli ve değerlendirilmelidir. Merkezin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılması için veriler cinsiyete göre ayrıştırılarak toplanmalıdır.

merkezi geliştirmek için iki proje sunmuşlardır; bunlardan biri toprak, diğeri ise ahşap malzemeyle inşaat önermektedir.¹

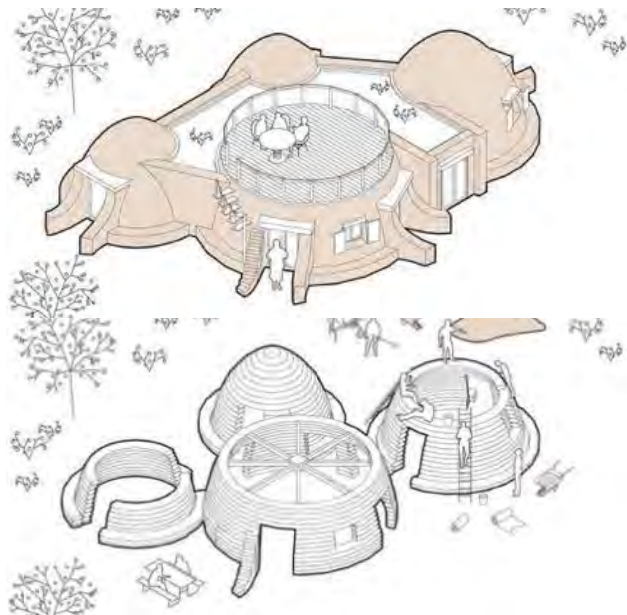
(ii) Güvenli ve kapsayıcı bir alan tasarlanması: Yerleşim içinde kurulacak özel bir Kadın Dayanışma Merkezi, kadınlar ve kız çocukları için güvenli ve kapsayıcı bir ortam sağlamalı ve bu doğrultuda geliştirilmelidir. Merkez kolayca erişilebilir olmalı ve bu alanı kullanacak kadınların ve kız çocuklarının mahremiyetine, kültürel normlarına ve pratiklerine saygı göstermelidir.

Örnek 1: Süper kerpiç inşa tekniği

HİM, afet sonrası saha koşullarını ve inşaat hızının gerekliliklerini göz önünde bulundurarak süper kerpiç tekniğiyle bazı ortak alanlar üretmeyi hedeflemektedir. Bu teknik, yerel malzeme olanaklarını (toprak, kum, çakıl) kullanmaktadır. (HiM, 2023).

Kadın Dayanışma Merkezi, genellikle göz ardı edilen bir işlev olan normalleşme sürecini destekleyecek faaliyetleri kolaylaştıracak biçimde afetzedelerin bir araya gelmesine olanak tanıyacaktır. Merkezin inşası ve tasarımında sakinler arasındaki iş birliğini kolaylaştırmak canlı, rahat ve kucaklayıcı mekânlar ortaya çıkarabilir.

Herkes İçin Mimarlık Derneği (HiM), depremden etkilenen bölgede afet sonrası yeniden imar planı geliştirmek için çalışmaktadır. Bölgenin iklim koşullarını, kültürel ve sosyal normlarını ve elde bulunan malzemeyi inceledikten sonra toplum

Görseller: Süper kerpiç inşa tekniği (HiM, 2023)

¹Daha fazla bilgi için, rapor şu adresten indirilebilir: <https://himafet.org/>

Örnek 2: Ahşap inşa tekniği

Aldıkları fonla günlük bir "sofra" işlevi görecek ve çeşitli sosyal kullanımlara olanak sağlaması amaçlanan ahşap bir toplum merkezi inşa etmektedirler.

Görseller: Ahşap inşa tekniği (HiM, 2023)

Yerleşimde cinsiyete dayalı şiddete müdahale etmek için raporlama mekanizmalarının kurulması, kadın erkek eşitliği ve şiddetin önlenmesi konusunda eğitim verilmesi sağlanmalıdır. Eğitimin kalıp yargıların yıkılması ve yerleşim yerinde cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesinde oynadığı hayati rol dikkate alındığında, Kadın Dayanışma Merkezleri bünyesinde kadın erkek eşitliği, kadın hakları ve diğer ilgili konulara ilişkin farkındalık kampanyaları yürütülebilir.

(iii) Hizmet ve destek sunulması: Sağlık hizmetleri, üreme sağlığı hizmetleri, psikososyal destek, hukuki yardım, beceri kazandırma ve eğitim programları gibi, afetzede kadın ve kız çocuklarının özgün ihtiyaçlarına uygun bir dizi hizmet ve destek sağlanmalıdır.

(iv) Katılımın teşvik edilmesi: Kadınların yerleşim yerindeki karar alma süreçlerine aktif katılımı teşvik edilmelidir. Geçici yerleşim yerinde yaşayan kadınlar, seslerinin duyulması ve ihtiyaçlarının karşılanması için, program ve hizmetlerin planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerine dâhil edilmelidir. Ayrıca Kadın Dayanışma Merkezi olarak işlev görecek, kendilerine ait "güvenli alanların" tasarımına da dâhil edilmelidirler.

(v) Mesleki eğitim: Kadınların ekonomik olarak güçlenmesi için Kadın Dayanışma Merkezi kanalıyla kadınların gelir elde etmesine ve ekonomik bağımsızlık kazanmasına yardımcı olacak mesleki eğitimler ve geçim desteği sunulmalıdır. Ekonomik güçlenme, kadınların aktif bir şekilde hareket etme ve karar alma gücünün artırılması açısından çok önemlidir.

(vi) Ortaklıklar çerçevesinde çalışılması: Kadın Dayanışma Merkezi, etkisini en üst düzeye çıkarmak için yerel kuruluşlar, STK'lar ve ilgili paydaşlarla iş birliği yapmalıdır. Topluluk katılımının sağlanması uzun vadede sürdürülebilirlik için gereklidir.

Kadın Dayanışma Merkezinin sürdürülebilirliği geçici yerleşimin ötesine geçecek bir biçimde planlanmalıdır. İçerdiği başarılı unsurların, daha geniş anlamda kalkınma ve güçlendirme girişimleriyle bütünleştirilmesi düşünülmelidir.

D. Geçici Yerleşimler için Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Öz Değerlendirme Kontrol Listesi

BM kuruluşları tarafından belirlenen kılavuz ilkeler ve etkilenen bölgeden derlenen değerlendirmeler doğrultusunda, geçici yerleşimler için kadın erkek eşitliğine duyarlı bir öz değerlendirme kontrol listesi geliştirilmiştir. Aşağıdaki kontrol listesi, bir yerleşimin kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarını ve haklarını yeterince karşılayıp karşılamadığını, kadın erkek eşitliğini teşvik edip etmediğini değerlendirmekte ve topluluk içindeki bireylerin farklı deneyimlerini ve bakış açılarını dikkate almaktadır. Bu kontrol listesi, bir yerleşimin kadın erkek eşitliğine duyarlılığının değerlendirilmesi için başlangıç noktası niteliğindedir. Kontrol listesinin kadın erkek eşitliğine duyarlı önlemlerin uygulanmasını ve etkinliğini etkileyebilecek belirli bağlam, kültürel normlar ve yerel zorluklara göre uyarlanması son derece önemlidir.

Konu	Kontrol Listesi Soruları	E	H
I. Barınma ve konut olanakları	Erkekler, kadınlar ve çocuklar için ayrı uyku alanları sağlanıyor mu?	E	H
	Uyku alanları uygun biçimde aydınlatma, kilitleme ve mahremiyet olanağına sahip mi?	E	H
	Kadınların ve kız çocuklarının sıhhi ve güvenli banyo ve tuvalet olanaklarına erişimi var mı?	E	H
	Barınak için malzeme seçimi ve barınak tasarımında kadınların ve kız çocuklarının güvenlik ve mahremiyet ihtiyaçları dikkate alınıyor mu?	E	H
II. Güvenlik	Barınaklarla su kaynakları ve sıhhi tesisler (banyo, duş, tuvalet, mutfak gibi) arasındaki yollar iyi aydınlatılmış mı?	E	H
	Şiddet ve suç olaylarının bildirildiği ve bunlara müdahale edilen bir sistem mevcut mu?	E	H
	Aile içi şiddet, cinsel saldırı ve taciz de dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye ve bu vakalara müdahale etmeye yönelik kapsamlı bir strateji mevcut mu?	E	H
	Cinsiyete dayalı şiddet vakalarının bildirilmesi için güvenli ve gizli bir alan var mı?	E	H
	Kadınlar güvenlik önlemleriyle ilgili planlama, tasarım ve karar alma süreçlerine aktif olarak katılıyor mu?	E	H
III. Su, sıhhi tesis ve hijyen (WASH) olanakları	Cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarına yönelik danışmanlık, hukuki yardım ve güvenli barınaklara erişim de dâhil olmak üzere destek hizmetleri mevcut mu?	E	H
	WASH olanakları kadınların ve kız çocuklarının gizlilik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayacak bir biçimde tasarlanmış mı?	E	H
	Menstrüel hijyen ürünleri atıklarının bertaraf edilme olanakları kadınlar ve kız çocukları için mevcut ve erişilebilir mi?	E	H
	WASH tesislerinin düzenli bakım ve temizliğini sağlayacak bir sistem mevcut mu?	E	H
IV. Sağlık hizmetleri	Tuvalet ve banyo alanları gibi WASH tesisleri mahremiyet ve güvenliğin sağlanması için cinsiyete göre ayrılmış mı?	E	H
	Aile planlaması, doğum öncesi bakım ve nitelikli ebe de dâhil olmak üzere üreme sağlığı hizmetleri mevcut ve erişilebilir mi?	E	H
	Sunulan sağlık hizmetleri kadınlara özgü sağlık ihtiyaçlarını ve cinsiyetle ilgili sağlık sorunlarını ele alıyor mu?	E	H
V. Geçim olanakları ve ekonomik fırsatlar	Kaliteli ve sürekli psikolojik ve sosyal desteğe eşit erişim var mı?	E	H
	Kadınlar geçim olanağı sağlayan programlara ve ekonomik faaliyetlere dâhil ediliyor mu?	E	H
	Kadınların özgün yetenekleri ve uzmanlıkları tanınıp değerlendiriliyor mu?	E	H
VI. Eğitim ve öğretim	Hem erkekler hem de kadınlar için güvenli ve emniyetli pazarlara ve gelir getirici fırsatlara erişim mevcut mu?	E	H
	Kız ve oğlan çocukları, eğitim ve beceri geliştirme programlarına katılmaya eşit bir biçimde teşvik ediliyor mu?	E	H
	Cinsiyete dayalı eğitim engellerini ortadan kaldırmaya odaklanan, kız çocukları ve kadınlar da dâhil olmak üzere bütün cinsiyet gruplarına yönelik eğitim fırsatları mevcut mu?	E	H
	Öğrenme ortamı cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddetten arındırılmış mı?	E	H
	Yerleşim yerinde herhangi bir eğitim ve öğretim olanağı ve tesisi mevcut mu?	E	H
	Cinsiyet kalıp yargılarına meydan okuyan, kadın erkek eşitliğini destekleyen ve saygılı ilişkileri teşvik eden eğitim programları ve girişimler mevcut mu?	E	H
Yerleşimde kadın erkek eşitliğinin önemi ve bütün cinsiyet gruplarının hakları da dâhil olmak üzere kadın erkek eşitliği sorunlarına ilişkin farkındalık ve anlayış mevcut mu?	E	H	

VII. Sosyal alanlar ve topluluk alanları	Kadın, erkek ve çocukların kendi içlerinde ve hep birlikte toplanabileceği alanlar mevcut mu?	E	H
	Kadınların sesinin duyulmasını sağlayacak bir topluluk katılımı ve karar alma sistemi mevcut mu?	E	H
	Kadınlar yerleşimle ilgili planlama, tasarım, uygulama ve karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alıyor mu?	E	H
	Kadınların ve kız çocuklarının özel ihtiyaçlarını dikkate alan park, ulaşım ve toplum merkezi gibi güvenli ve erişilebilir kamusal alanlar mevcut mu?	E	H
VIII. Çocuk ve bağımlı bireylerin bakımı	Çocuk bakımı ve bakım ihtiyacı olanlara yönelik bakım hizmetleri mevcut mu?	E	H
	Çocuk bakım ve bakım ihtiyacı olanlara yönelik bakım hizmetleri kadınların toplumsal faaliyetlere ve geçim fırsatlarına katılımını destekleyebilir durumda mı?	E	H
	Çocuk bakım ve bakım ihtiyacı olanlara yönelik bakım hizmetleri güvenli ve erişilebilir mi?	E	H
IX. Kadınların liderliği ve güçlendirilmesi	Kadınlar yerleşimdeki liderlik rollerinde ve karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alıyor mu?	E	H
	Kadınlar topluluk örgütlenmelerinde eşit temsil ediliyor mu?	E	H
X. Bilgi ve iletişim	Bilgi, okuryazarlık (dijital okuryazarlık dahil) ve dil engelleri dikkate alınarak, herkesin erişebileceği bir biçimde sunuluyor mu?	E	H
	Kadınlar ve kız çocukları iletişim girişimlerinde eşit temsil ediliyor mu?	E	H
XI. Hukuki yardım ve koruma	Özellikle mülkiyet hakları ve aile sorunlarıyla ilgili hukuki sorunları ele alacak ve kadınlara hukuki yardım sağlayacak mekanizmalar mevcut mu?	E	H
	Kadın erkek eşitliğine duyarlı politikaların izlenmesini, uygulanmasını ve bu konudaki vakalarda faillerin hesap vermesini sağlayacak mekanizmalar var mı?	E	H
XII. Veri toplama ve izleme	Yerleşimdeki kadınlara, erkeklere, kız ve oğlan çocuklarına özgü ihtiyaçları ve deneyimleri anlamak için cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler toplanıyor mu?	E	H
	Cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler, karar alma süreçlerine bilgi sağlamak ve sunulan hizmetleri iyileştirmek için kullanılıyor mu?	E	H
	Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri yerleşimdeki cinsiyet eşitsizliklerini saptayıp bunları ele alabiliyor mu?	E	H
	İlerlemeyi izlemeye ve kadın erkek eşitliğine duyarlı girişimlerin etkisini değerlendirmeye yönelik mekanizmalar mevcut mu?	E	H

E. Yeni kurulacak ve hâlihazırda kurulmuş yerleşim yerleri için KEEDGY Modeli

KEEDGY Modeli, ölçeği tedricen küçülten bir yaklaşım çerçevesinde sırasıyla (1) yerleşim alanı için yer seçimi ve ölçeklendirme, (2) yerleşim yerinin plan ve haritasının oluşturulması ve son olarak (3) yerleşim birimlerinin tasarımı ile ilgili bazı kritik konuları ele alacak biçimde üç alt başlıktan oluşmaktadır. Aşağıdaki talimatlar yeni kurulacak ve hâlihazırda kurulmuş yerleşim yerlerinde uygulanacaktır. İhtiyaçların aciliyetine ve zorunluluklara göre planlama ve uygulama aşamaları kısa, orta ve uzun vadeli evrelere göre ayrıştırılmıştır. Kısa vadeli yönergeler, acil eylem gerektiren talimatları ifade eder. Orta vadeli yönergeler, gerek geçici gerekse kalıcı nitelikteki, yeni kurulacak ve hâlihazırda kurulmuş yerleşim yerlerinin geliştirilmesinde dikkate alınması gereken talimatları ifade eder. Uzun vadeli yönergeler ise geçici yerleşimlerde ideal koşulu oluşturan ancak kalıcı yerleşimlerde mutlaka uygulanması gereken reçeteler önermektedir. Tasarımın özgün kültürel, sosyal ve coğrafi bağlama uyulanmasında, değerli içgörü, bilgi ve uzmanlığa sahip yerel paydaşlara, insani yardım kuruluşlarına ve cinsiyet eşitliği uzmanlarına danışılmalıdır.

E.1. Kadın erkek eşitliğine duyarlı yer seçimi

Güvenlik: Yerleşim yerinin güvenliği, aydınlatma, görüş açıklığı, kamusal alanların varlığı ve suç oranları gibi faktörler dikkate alınarak ve yeterli özen gösterilerek değerlendirilmelidir. Güvenlik algısı oluşturularak kadınların ve kırılgan grupların günün farklı saatlerinde yerleşim içinde dolaşabilmeleri sağlanmalıdır. Planlama standartlarına² göre, yerleşim yeri sınırı ile en yakın ada arasında en az 8 metre mesafe olması gerekmektedir. Merkezin girişinde güvenlik kontrolü sağlanmalıdır.

Erişilebilirlik ve hareketlilik: Yerleşim yerinin herkes için kolayca erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla ulaşım seçenekleri ve altyapı sistematik olarak değerlendirilmelidir. Bakım sorumluluğu olan kadınların, yaşlı ve engelli bireylerin ihtiyaçları araştırılmalıdır.

Yerleşim yeri mutlaka erişilebilir olmalıdır. Afetten zarar gören kentsel/kırsal merkez, yaya olarak dahi ulaşılabilir olmalıdır. Afetzedelerin dış tehdit ve tehlikelere karşı korunması, kontrol ve koordinasyonun sağlanması için geçici barınma alanları, mevcut yerleşim yerlerine yeterince yakın olmalıdır.

Yerleşim yerleri mevcut ana yol akslarına bağlanmalıdır. Olası bir artçı sarsıntı veya afet durumunda mevcut yolun kesilmesi riskine karşı alternatif bağlantı yolları da düşünülmelidir.

Afetten etkilenen bir yerleşimde işe gidiş-geliş çözümleri sağlamak zor olabilir ancak insanların gerekli kaynak ve hizmetlere erişiminin sağlanması çok önemlidir. Bir afetin hemen ardından yerleşim yerini temel hizmetlerin ve yardım malzemelerinin bulunduğu yakın kasaba veya şehirlere bağlamak için çift yönlü servis otobüsü veya minibusler gibi geçici ulaşım çözümleri oluşturulabilir. Bu geçici seçenekler, daha sürdürülebilir çözümler uygulamaya konana kadar yaşanacak boşluğun kapatılmasına yardımcı olabilir. Ancak hasarlı yolların onarımından ve yeniden ulaşım açılmasından sonra yerleşim yerine çift yönlü toplu

taşıma hizmeti başlatılmalı ve geliştirilmelidir. Bu arada yakın yerleşim yerleriyle bağlantıları güçlendirecek bisiklet ve yaya yolları tasarlamak akılcı bir girişim olacaktır.

Hizmetlere ve olanaklara yakınlık: Yerleşim yeri, sağlık tesisleri, okul, market ve toplu taşıma gibi temel hizmetlere yakın olmalıdır. Bu, bu tür hizmetlere erişimden genellikle sorumlu olan kadınların üzerindeki yükü azaltacaktır.

Acil durumlarda bu temel hizmetlerin alanda sağlanması hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte, orta ve uzun vadede bütün hizmetlerin yerleşimin korunaklı sınırları içerisinde yalıtılmış bir biçimde sunulması düşünülmemelidir. Sakinlerin yerleşim yerinin dışına çıkmaya istekli olması ve bazı işlerini halletmek için bunu yapmaya yöreklendirilmeleri gereklidir. Kadınlar ve kız çocukları; çalışmak, eğlence faaliyetlerine katılmak, sosyalleşme fırsatlarına dâhil olmak, temel hizmetlere (fiziksel/psikolojik sağlık hizmetlerine) erişmek, eğitim ve öğretime devam etmek vb. için yerleşim yerinden ayrıldıklarında kendilerini güvende hissetmelidir.

İstihdam fırsatları: Yerleşim yerinin yakınında iş fırsatlarının bulunması kritik öneme sahiptir.

Kentsel altyapıya bağlantı: Kısa vadede temiz su ve sıhhi tesise erişim sağlanmalıdır. Orta ve uzun vadede temiz şebeke suyuna erişim sağlanması düşünülmelidir. Seçilen yer, kentin altyapı ağına bağlanmak suretiyle elektrik, telekomünikasyon ve su tedarik edilmesinin yanı sıra yerleşimin kentin kanalizasyon sistemine entegre edilebilmesine uygun olmalıdır. Toplu taşıma, yerleşim yeri içinde ve dışındaki kaldırımlar ve aydınlatma tasarımı gibi kadınlar ve kız çocuklarının özel ihtiyaçlarını karşılayan altyapı, kapsayıcı ve güvenli olmalıdır.

²Michael Hooper (2021). Prefabricating marginality: Long-term housing impacts of displacement in post-disaster Montserrat. Housing and Society, Vol. 48, No. 2.

Planlama standartarı³ doğrultusunda şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Geçici yerleşim alanları 500 m²'den küçük olmamalıdır.
- Yerleşim, yağmur suyu havzasından en az 3 metre yüksekte olmalıdır.
- Yerleşim yeri, yağmur/kar suyunun drenajı için %2-%6 derece arasında eğimli olmalıdır.
- Yerleşim yerindeki birimler kurulurken hâkim rüzgâr yönü dikkate alınmalıdır. Basit tasarım teknikleriyle afetzede nüfus için bölgede yaşamın konforlu hâle getirilmesi mümkündür.
- Geçici yerleşim alanları, ihtiyaç hâlinde genişlemeye uygun esneklikte tasarlanmalıdır.

E.2. Kadın erkek eşitliğine duyarlı planlama ve alan tasarımı

Kadın erkek eşitliğine duyarlı bir yerleşim yeri tasarlamak, herkesin ihtiyaçlarını, tercihlerini ve güvenliğini dikkate alan, kapsayıcılık ve eşit erişim sağlayan alanlar yaratmayı içerir. Öncelikle, yerleşim yerinde yaşayan topluluğun cinsiyet eşitliği analizi yapılmalıdır. Topluluktaki kadınların, erkeklerin, kız ve oğlan çocuklarının rolleri, sorumlulukları ve karşılaştıkları zorluklar eksiksiz bir biçimde anlaşılmalıdır. Hem kadın hem de erkek topluluk üyeleri, fikirlerinin alınması ve tasarım sürecinde ihtiyaçlarının dikkate alındığından emin olunması için sürece dâhil edilmelidir. Bütün durumlara uyan basit ve tek bir model kurulması neredeyse imkânsız olsa da bir yerleşim yerini tasarlarken bazı kritik hususların dikkate alınması önemlidir:

Sosyal altyapı: Yerleşim planı, herkesin sosyal ve ekonomik faaliyetlere katılmasını kolaylaştıracak doğrultuda ortak alanlar, çocuk bakım tesisleri, rekreasyon alanları ve güvenli ortak tuvaletler içermelidir. Eğitim tesisleri, kreşler, marketler, ibadethaneler, sağlık merkezleri, psikososyal destek merkezleri, idari birimler, oyun alanları ve dinlenme tesisleri sağlam bir altyapının kurulabilmesi için hayati öneme sahiptir. Planlama standartlarına⁴ göre, kamusal tesislere en uzak birim 500 metreden fazla mesafede olmamalıdır.

Kapsayıcı kamusal alanlar ile mahremiyetin korunması arasındaki hassas denge:

- **Kapsayıcı kamusal alanlar:** Kültürel normlara ve tercihlere uygun, sıcak, güvenli ve erişilebilir kamusal

alanlar tasarlanmalıdır. Planlama standartlarına⁵ göre:

- › En fazla 16 birimden oluşacak her ada için, bir çöp toplama alanı kurulmalı, bu alanlar araç yolları üzerinde bulunmalıdır.
- › Eğer her birime sıhhi tesislerin (duş, tuvalet, çamaşırhane ve temiz su üniteleri) entegre edilmesi mümkün değilse her adanın ortasında bir sıhhi tesis merkezi yer almalıdır.
- › Yerleşimde 2.500'den fazla kişi yaşamamalıdır.
- › Yerleşimin yüzölçümü kişi başına en az 45 m² olmalıdır

Kapsayıcı kamusal alanlar tasarlanırken, şehir kuramcısı Jane Jacobs'un ortaya attığı "Sokaktaki Gözler" kavramı, yeni yerleşim yerlerini daha güvenli, çekici ve yaşanabilir ortamlar yaratacak bir biçimde tasarlamak için uygulanabilir. Bu kuram, güvenli ve canlı mahalleler yaratmak için doğal gözetimin ve topluluk katılımının önemini vurgulamaktadır. Söz konusu kuram, daha fazla insan aktif olarak kamusal alanda bulunduğu ve çevreyi gözlemlediğinde suç işleme olasılığının azaldığını ve topluluk ve sosyal uyum duygusunun arttığını savunmaktadır. Doğal gözetim ve topluluk katılımı "çeşitlilik üreticileri" tarafından gerçekleştirilebilir ve aşağıdaki önlemler kullanılarak sağlanabilir:

1. Karma kullanımlı ve çok amaçlı alan geliştirme:

Konut, ticaret ve rekreasyon alanlarının iç içeliği, insanların gece gündüz buralarda olmasını sağlayarak bölgeyi daha aktif ve güvenli hâle getirir. Yerleşimin ve onu oluşturan unsurların birden fazla temel işlevi olmalıdır. Sakinler farklı zamanlarda dışarı çıkabilmeli ve tesisleri farklı amaçlarla kullanabilmelidir. Böylece aynı kişiler birçok tesisten ortak olarak faydalanabilecektir. Çok amaçlı alanlar, eğlence etkinlikleri, sosyal toplantılar ve beceri geliştirme programları için kapsayıcı alanlar olarak işlev görebilir. Söz konusu alanlar, farklı faaliyetler için ayrı veya esnek alanlar içerecek, kadınların ve erkeklerin çeşitli ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına uyum sağlayacak doğrultuda tasarlanmalıdır.

2. İyi tanımlanmış kamusal alanlar: Parklar ve meydanlar gibi çekici ve bakımlı kamusal alanlar insanları cezbeder ve sosyal etkileşimleri teşvik ederek topluluğun aidiyet duygusunu geliştirir.

³ İnan, Zerrin & Bengi Korgavuş (2017). Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım. İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar, C. 1, S. 2, s.103-122.

⁴ Hany Abulnour, Adham (2014). The post-disaster temporary dwelling: Fundamentals of provision, design and construction. HBRC Journal, C. 10, S. 1, s. 10-24.

⁵ Çınar, Ali Kemal (2018). Afet Sonrası Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanlarının Planlanmasındaki Faktörlerin İncelenmesi: İzmir- Karşıyaka Örneği, Planlama Dergisi, C. 28, S. 2, s. 179-200.

3. Spor ve egzersiz alanları: Çeşitli spor dalları ve oyunların bulunduğu spor tesisleri, insanları fiziksel aktiviteye özendirilebilir ve kadın erkek eşitliğini teşvik edebilir.

a. Spor ekipmanının ve kaynaklarının bulunması ve bunlara eşit erişim sağlanması, herkes için eşit sportif olanaklar yaratılması açısından hayati öneme sahiptir.

b. Egzersiz alanları, engelli bireyler de dâhil olmak üzere herkes için erişilebilir olmalıdır. Buralara rampalar, erişilebilirlik ekipmanı ve farklı ihtiyaçları karşılayacak açık yollar gibi unsurlar dâhil edilmelidir.

c. Ayrı soyunma alanları veya bireysel soyunma kabinleri, kilitli dolaplar ve duşlar yerleştirilerek rekreasyon tesislerinin tüm kullanıcıları için mahremiyet ve güvenlik sağlanabilir. Yeterli aydınlatma ve gözetim sistemleri de güvenliği artıracaktır.

d. Egzersiz ekipmanlar, farklı ilgi alanlarına, kondisyon seviyelerine ve tercihlere hitap edecek geniş bir yelpazede sunulmalıdır.

e. Kullanıcılar, tesisleri tercih ettikleri egzersiz tarzlarına uyarlayabilmelidir. Buralara modüler veya ayarlanabilir ekipman yerleştirilebilir ve bunlar bireysel ihtiyaçları karşılamak üzere kolaylıkla kişiselleştirilebilir.

f. Egzersiz alanı aynı anda farklı egzersiz aktivitelerine yer sağlayabilecek genişlikte olmalıdır.

4. Yeşil alanlar ve çevre: Yerleşimdeki yeşil alanlar ve halka açık parklar, bütün sakinlerin fiziksel ve zihinsel esenliğini destekler.

Parkların ve oyun alanlarının tasarımında güvenliğin göz önünde bulundurulması büyük önem taşır. Güvenliği artırmak için alanların iyi aydınlatılmasına, görüş açıklığı sağlanmasına ve bakımlarının düzenli bir biçimde yapılmasına dikkat edilmelidir. Tasarım, kapsayıcılığı teşvik etmek için farklı yaş grupları, yetenekler, kültürel normlar ve tercihleri içerebilecek biçimde olmalıdır.

5. Yaya dostu tasarım: Geniş kaldırımlara, sokak aydınlatmasına ve açık görüş hatlarına sahip yaya dostu caddelere öncelik verilmesi, daha fazla insanı yürümeye ve açık havada vakit geçirmeye teşvik ederek doğal gözetimi artırır.

6. Bağlantı ve erişilebilirlik: İyi bağlantılara sahip yollar, sokaklar ve toplu taşıma araçlarıyla kolayca erişilebilen yerleşim yerleri, insanları hareket etmeye ve farklı alanları keşfetmeye teşvik ederek sokaktaki gözlerin sayısını artırır.

7. Topluluk katılımı: Yerleşim yerinin, ihtiyaçlarını karşıladığı ve tercihlerini dikkate aldığından emin olmak için topluluk mensuplarının tasarım ve planlama sürecine dâhil edilmesi, güvenli ve sıcak bir ortamın sürdürülmesine yönelik bir sahiplenme ve sorumluluk duygusu yaratır.

- Kent tarımı
- Topluluk bahçeleri

8. Görünürlük: Görüş alanını kısıtlayan ve kör noktalar oluşturan büyük duvarlardan veya nesnelere kaçınılmalıdır. Birimlerin ve adaların tasarımı görünürlüğü güçlendirmelidir. Adalar kısa tasarlanmalı, sokaklar ve köşeler sık olmalıdır.

9. Aktif kamusal programlar: Topluluk etkinlikleri ve buluşmalar gibi organize programlar, insanların bir araya gelmesine ve kamusal alanları aktif olarak kullanmasına yardımcı olur.

10. Güvenli ve iyi aydınlatılmış ortam: Kamusal alanlarda, caddelerde ve sokaklarda yeterli aydınlatma, akşamları görüşü artırır ve kriminal faaliyetler açısından caydırıcı bir etki yaratır.

• **Mahremiyetin ve güvenliğin korunması:** Planlama standartlarına⁶ göre, mahremiyetin sağlanması ve korunması için

› ana yolların genişliği asgari 15 metre, tali yolların genişliği asgari 10 metre, adalar arasındaki sokakların genişliği ise asgari 6 metre olmalıdır. (Ayrıca asgari 30 metre genişliğinde bir yangın şeridi bulunmalıdır.)

› birimler arasında asgari 2 metre mesafe olmalıdır.

› pencereler ve birim açıklıkları (ör. kapılar), birimler arasında bir görüş hattı olmaması için, karşılıklı olmamalıdır.

• **Geçiş alanlarının planlanması:** Çitleme, birimlerin kilit altında tutulması, doğal ve teknolojik gözetim gibi önlemler belirli düzeyde bir emniyet ve güvenlik algısı sağlar. Öte yandan, kamusal ve özel birimler arasında geçiş alanları tasarlanması da bu yönde fayda sağlar, zira kişisel alanın tanımlanmasına, kişiselleştirilmesine ve bölgenmesine imkân tanıdığı için “ev” duygusu yaratır. Sakinlerin mahremiyetine saygı gösterilmesi için yumuşak ve görsel olarak çekici bir geçiş alanı oluşturulması çok önemlidir. Genellikle “yarı kamusal” veya “yarı özel” alanlar olarak adlandırılan bu alanlar, yerleşimin genel kalitesinin artırılmasında önemli bir rol oynar.

⁶ Paparella, Rosana & Mauro Caini (2022). Sustainable Design of Temporary Buildings in Emergency Situations. Sustainability. Vol. 14, N. 13, s. 8010).

- 1. Kademeli geçiş:** Kamusal alanlardan özel alanlara kademeli bir geçiş, caddeye veya ortak alanlara yakın, daha kamusal nitelikli alanlarla başlayabilir ve buradan tekil birimlere daha yakın, daha özel alanlara kademeli geçiş sağlanabilir.
- 2. Peyzaj ve yeşillendirme:** Peyzaj ve yeşillik, alanların sınırlarını çizebilir ve mahremiyet sağlayabilir. Çalılar, ağaçlar ve alçak duvarlar doğal bariyer görevi görerek görsel bağlantıyı korurken aynı zamanda bir ayrışma hissi yaratabilir. Yerleşimin terk edilmiş ya da korkutucu bir his yaratmaması için katı sistemlerin (ör. konteynerler), doğal peyzajın ve kent mobilyalarının yoğunluğu dengelenmelidir.
- 3. Yollar ve sert peyzaj düzenlemesi:** Açık ve tanımlanmış yollar, insanları kamusal alanlardan özel birimlere yönlendirir. Kaldırım taşları gibi sert peyzaj malzemeleri veya farklı zemin dokuları, kamusal ve özel alanları görsel olarak birbirinden ayırır. Kaldırımlar sosyalleşme için ortak zemin oluşturan geçiş alanlarıdır. Kaldırımların araç geçişi olarak değil, yerel aktiviteyi ve hareketliliği kolaylaştırıcı olarak ele alınması canlı ve hareketli sistemleri teşvik eder, bu da olumlu bir emniyet ve güvenlik algısına yol açar.
- 4. Çitleme ve kişiselleştirme:** Çit, parmaklık veya geniş camlar, manzarayı tamamen engellemeden fiziksel ayırım oluşturur. Bu öğeler, açık ve davetkâr bir atmosfer oluştururken aynı zamanda mahremiyet de sağlayabilir. Tekil birimler bir ölçüde kişiselleştirilebilir olmalıdır. Farklı renk, boyut ve şekle sahip birimlerin çeşitliliği sağlayacak biçimde belli bir karışımı sağlanmalıdır.
- 5. Oturma ve toplanma alanları:** Geçiş bölgelerindeki oturma alanları, banklar veya küçük toplanma alanları insanları oyalanmaya ve etkileşime teşvik ederek topluluk olma hissini güçlendirir.
- 6. Aydınlatma:** Özellikle akşamları geçiş alanlarında uygun aydınlatma çok önemlidir. İyi tasarlanmış aydınlatma, güvenliği artırır ve hoş bir ortam yaratarak bu alanları daha cezbedici kılar.

E.3. Kadın erkek eşitliğine duyarlı birim tasarımı

Evensel tasarım ilkeleri doğrultusunda kadın erkek eşitliğine duyarlı bir birimin (mesken) tasarlanması, cinsiyeti ne olursa olsun bütün bireylerin farklı ihtiyaçlarını karşılayan ve tercihlerini gözetilen bir mekân yaratılmasını içerir. Planlama standartlarına göre, konutlarda kapalı alanın kişi başına en az 4,5 m² olması öngörülmelidir. Birim tasarımları, farklı

hane bileşimlerine uygun yaşam düzenlemelerine olanak tanınmalıdır. Mahremiyet, güvenlik ve esnek yaşam düzenlemelerinin yanı sıra, hareket etme güçlüğü çeken bireylerin barınabilmesi için evrensel erişilebilirlik sağlanmalıdır. Birim içerisinde yeterli kişisel alan bulunmalı, mümkünse farklı yaş ve cinsiyetteki bireyler için ayrı yaşam alanları oluşturulmalıdır. Konut birimleri içindeki bireysel yatak odaları ve sakinlerin çekilebilecekleri odalar gibi özel alanlar, ciddi travma geçiren afetzedeler açısından hayati öneme sahip olabilir.

Kapsayıcılık ve erişilebilirlik: Konut birimi, yaş, hareketlilik veya cinsiyete bakılmaksızın bütün bireyler tarafından erişilebilir ve kullanılabilir. Bu özellik, basamaksız girişler, tekerlekli sandalyelerin geçebileceği geniş kapılar ve kullanımı daha kolay olan kaldıraçlı kapı kolları gibi unsurları gerektirir.

Esnek alanlar: Esnek alanlar çeşitli tercihlere ve faaliyetlere uygun olacak bir biçimde düzenlenebilir; örneğin hareketli mobilyaların yeri farklı oda düzenleri oluşturacak bir biçimde değiştirilebilir.

Banyo ve tuvaletler: Bunların tasarımında kapılara mahremiyet sağlayacak kilitlerin takılması ve hareket güçlüğü çeken kişiler için yeterli manevra alanı bırakılması dikkate alınmalıdır.

Güvenlik önlemleri: Uygun aydınlatma, kaymaz yüzeyler ve erişilebilir acil çıkışlar gibi güvenlik özellikleri tasarıma dâhil edilmelidir.

Mutfak tasarımı: Tezgâh yükseklikleri ayarlanabilir, mutfak gereçlerinin bulunduğu, tüm kullanıcıların kolaylıkla erişebileceği kapsayıcı bir mutfak alanı oluşturulmalıdır.

Depolama ve organizasyon: Rahatlıkla yetecek boyutta depolama alanı planlanmalıdır. Farklı boyda ve farklı hareket olanaklarına sahip bireyler bu alanlara ulaşabilmelidir.

Farklı kuşakların düşünülmesi: Konut birimi, zaman içinde hane dinamiklerinde meydana gelebilecek potansiyel değişikliklere uyum sağlamalıdır.

Doğal aydınlatma ve havalandırma: Doğal aydınlatma ve havalandırmayı en üst düzeye çıkarmak, sağlıklı ve konforlu bir yaşam ortamı yaratır.

III. Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Yerleşim Alanları Rehberi

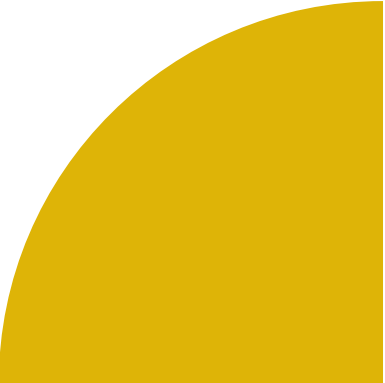
A. Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Öz Değerlendirme Kontrol Listesi (yeni kurulan kalıcı yerleşim alanları için)

Bu kontrol listesi, yeni kurulan kalıcı yerleşim alanlarının planlanması ve geliştirilmesi sırasında kadın erkek eşitliği ile ilgili hususların içerilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Kontrol listesi, karar alıcıların olası cinsiyet eşitsizliklerinin saptamasına, böylelikle daha kapsayıcı ve eşitlikçi topluluklar tasarlamasına olanak tanır. Bu listenin söz konusu yerleşim alanının özgün bağlamına ve ihtiyaçlarına göre uyarlanması çok önemlidir. Bunun ötesinde topluluk üyelerinin, özellikle de kadınların ve diğer ötekileştirilmiş grupların planlama ve uygulama sürecine dâhil edilmesi, kontrol listesinin bu kişilerin özgün ihtiyaçlarının etkili bir şekilde karşılanmasına yardımcı olacaktır.

Konu	Kontrol Listesi Soruları	E	H
I. Güvenlik	Yeterli sokak aydınlatması sağlanması ve güvenlik önlemleri alınması yoluyla özellikle akşam saatlerinde kadınlar ve kız çocukları için güvenlik artırılabilir mi?	E	H
	Parklar ve rekreasyon alanları gibi kamusal alanlar kadın, erkek, herkes için güvenli ve erişilebilir olacak bir biçimde tasarlanmış mı?	E	H
II. Konut ve barınma	Konutlar, geniş aileler ve tek ebeveynli haneler de dâhil olmak üzere farklı aile yapılarını barındıracak bir biçimde tasarlanmış mı?	E	H
	Hanelerin ortak alanlarında veya ortak yaşam düzenlemelerinde cinsiyete özgü ihtiyaçlar ve mahremiyet dikkate alınıyor mu?	E	H
III. Ulaşım ve hareketlilik	Ulaşım tesisleri ve altyapısı, hareket etme güçlüğü çeken bireyler de dâhil olmak üzere farklı cinsiyet grupları için erişilebilir ve güvenli mi?	E	H
	Toplu taşıma saat ve güzergâhları, güvenlik ve önemli yerlere (ör. okullar, sağlık merkezleri) yakınlık gibi faktörler dikkate alınarak kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak bir biçimde tasarlanmış mı?	E	H
IV. Eğitim ve öğretim	Kız ve oğlan çocukları, kadın ve erkekler eğitim kurumlarına ve eğitim merkezlerine eşit erişime sahip mi?	E	H
	Bölgede eğitim ve öğretimin önündeki kadın erkek eşitsizliğine dayalı engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik girişimler mevcut mu?	E	H
V. Sağlık hizmetleri	Sağlık tesislerine ve hizmetlerine herkes kolaylıkla erişebiliyor mu?	E	H
	Üreme sağlığı hizmetleri gibi cinsiyete özgü sağlık ihtiyaçlarına yönelik hizmetler var mı?	E	H
VI. Sosyal hizmetler	Özellikle kırılan veya ötekileştirilmiş gruplara yönelik sosyal destek hizmetleri, kadınlar ve kız çocukları için mevcut ve erişilebilir mi?	E	H
	Cinsiyete dayalı şiddete maruz kalanlar için bir destek ağı var mı?	E	H
VII. İstihdam ve ekonomik fırsatlar	İstihdam ve ekonomik katılım alanında bütün kadınlar için fırsatlar var mı?	E	H
	Cinsiyetler arasındaki ücret eşitsizliklerini gidermeye yönelik girişimler var mı?	E	H
	Kadınların geleneksel olarak erkeklerin hâkim olduğu iş alanlarına katılımını teşvik edecek mekanizmalar mevcut mu?	E	H
VIII. Katılım ve karar alma	Toplumsal karar alma süreçlerinde bütün kadınların ve kız çocuklarının eşit temsili, katılımını ve karar almasını sağlayacak mekanizmalar mevcut mu?	E	H
	Kadınların ve ötekileştirilmiş grupların endişelerini ve fikirlerini dile getirebilecekleri platformlar mevcut mu?	E	H
IX. Kültür ve eğlence faaliyetleri	Kültür ve eğlence faaliyetleri kadınlar ve kız çocukları için kapsayıcı ve erişilebilir mi?	E	H
	Kadınlar topluluk örgütlenmelerinde eşit temsil ediliyor mu?	E	H
	Topluluk program ve etkinlikleri yoluyla cinsiyet kalıp yargılarına meydan okumaya yönelik çabalar mevcut mu?	E	H
X. Bilgi ve iletişim	Teknolojiye erişimi sınırlı ve dil engeli olanlar da dâhil olmak üzere kadınlar ve kız çocukları hizmetlere, fırsatlara ve kaynaklara dair bilgiye kolayca erişebiliyor mu?	E	H
XI. Değerlendirme ve izleme	Bölgedeki kadın erkek eşitliğine duyarlı girişimlerin etkisini izleyecek ve değerlendirecek bir sistem mevcut mu?	E	H
	Gelecekte yürütülecek planlama faaliyetlerini bilgiyle desteklemek amacıyla topluluk içerisinde kadın erkek eşitliği ile ilgili konularda düzenli değerlendirmeler yapılıyor mu?	E	H

B. Kontrol Listesi (kadın erkek eşitliği perspektifiyle yeni bir yerleşim alanı kurarken yapılması ve yapılmaması gereken şeyler)

	Yapılması gerekenler	Yapılmaması gerekenler
Hedefler	<ul style="list-style-type: none">✓ Kadınlara ve kız çocuklarına özgü ihtiyaçların, zorlukların ve tercihlerin anlaşılmasını sağlayın.✓ Kapsayıcılığı destekleyin ve teşvik edin.✓ Cinsiyete dayalı ayrımcılığı azaltın.✓ Toplum refahının iyileştirilmesini destekleyin.✓ Çeşitli hane yapı ve boyutlarına hitap edecek seçeneklerin mevcut olmasını sağlayın.✓ Okullara, iş yerlerine ve temel hizmetlere erişimi kolaylaştırın.✓ Tüm yerleşim sakinleri için güvenli bir ortam yaratın.✓ Tasarımın kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde olmasını sağlayın.✓ Kadınların iş gücüne katılımını destekleyin.	<ul style="list-style-type: none">× Geleneksel cinsiyet rollerini sürdürmeyin!× Kapsayıcı olmayan bir ortam yaratmayın!× Engelli bireyler için engeller yaratmayın!× Kadınların ve kırılgan grupların katılımını sınırlamayın!× Güvenlik kaygılarına neden olmayın!× Toplum katılımına engel olmayın!
Yöntemler	<ul style="list-style-type: none">✓ Cinsiyet eşitliği analizi yapın.✓ Erişilebilirliği ve güvenliği sağlayın.✓ Güvenlik önlemleri alın ve uygulayın.✓ Yaşam alanlarında çocuk bakım imkanları sunun ve gündüz bakım olanakları sağlayın.	<ul style="list-style-type: none">× Yerleşim alanının tasarımında cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kaçının!× Kadınlara ve kız çocuklarına özgü güvenlik kaygılarını ihmal etmeyin!× Otomobilleri merkeze alan tasarımlardan kaçının (Zira kadınlar daha fazla toplu taşıma kullanır.)!× Planlama sürecinde toplum katılımını ihmal etmeyin!× “Herkes uyan tek çözüm” yaklaşımı uygulamayın!× Erişilebilirliği göz ardı etmeyin!× Güvenli ve iyi aydınlatılmış alanlar tasarlamayı ihmal etmeyin!

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM) KADIN BİRİMİ, TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARIN GÜÇLENMESİ ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN BİR BM KURULUŞUDUR. KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLARI İÇİN KÜRESEL BİR ŞAMPİYON OLAN BM KADIN BİRİMİ, DÜNYA ÇAPINDA KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARININ İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASINDAKİ İLERLEMeye İVME KAZANDIRMAK AMACIYLA KURULMUŞTUR.

BM Kadın Birimi, BM Üye Devletlerini toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik küresel standartların belirlenmesinde desteklemektedir. Ayrıca bu standartların uygulanması ve dünya çapında kadınların ve kız çocuklarının bunlardan yararlanabilmesi için gerekli yasaları, politikaları, programları ve hizmetleri tasarlamak amacıyla hükümetlerle ve sivil toplumla birlikte çalışmaktadır.

BM Kadın Birimi, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları vizyonunu kadınlar ve kız çocukları için gerçeğe dönüştürmek ve kadınların hayatın her alanına eşit katılımının arkasında durmak için dünya çapında çalışmaktadır ve bunun için dört stratejik önceliğe odaklanır: Kadınların yönetim sistemlerindeki liderliği, katılımı ve bunlardan eşit bir şekilde yararlanması; kadınların gelir güvenliği, insana yakışır işlere sahip olması ve ekonomik özerkliği; tüm kadınların ve kız çocuklarının şiddetin her türünden uzak bir yaşam sürmesi; kadınların sürdürülebilir barış ve dayanıklılığın inşasına katkıda bulunması ve bu konuda daha fazla etki sahibi olması; ve doğal afet ve çatışmaların önlenmesinden ve insani yardım eylemlerinden eşit bir şekilde yararlanması. BM Kadın Birimi, aynı zamanda BM sisteminin toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletme çalışmalarını da koordine etmekte ve desteklemektedir.

BM KADIN BİRİMİ TÜRKİYE OFİSİ

Park Oran Office
Turan Güneş Bulvarı No: 180Y/58 06450,
Oran, Çankaya, Ankara Türkiye

infoturkiye@unwomen.org
+90 312 987 07 77